

A POLGÁRI PERBELI OKIRATI BIZONYÍTÁS LEGÚJABB FEJLŐDÉSI TENDENCIÁI*

Összehasonlító elemzés

HARSÁGI VIKTÓRIA
egyetemi adjunktus

Az okirat az évezredek folyamán *funkcionális szempontból* lényegében nem sokat változott, fizikai valójában valamelyest, de hosszú időn keresztül ez is pusztán az információt magán hordozó anyagot és az előállítás módszerét érintette. A magunk mögött hagyott *legutóbbi évtized hirtelen fordulatot hozott* e téren, hiszen először az okiratok speciális válfaját, az értékpapírokat, majd a szélesebb értelemben vett okiratokat is *kiszakította a 'kézzel fogható' fizikai létformájukból, ami alapjaiban változtatta meg a róluk alkotott képünket*. Az életviszonyok változása kényszerítette ki az új jogi keretek megalkotását, amelyet az elektronikus környezet specialitásaira figyelemmel kellett megteremteni. Az eddig csak a hagyományos okiratokban gondolkodó magánjogászoktól ez alapvető szemléletváltást követelt meg. Az eddig biztosnak tűnő perjogtudományi talaj kissé meginogni látszott: az elektronikus okiratok megfelelő befogadására képes szabályozórendszer megalkotásánál a szinte egyetlen *fix pontot az okirat által betöltött funkció állandóságában ragadhatjuk meg*. Így pl. az anyagától elválasztott, a hagyományostól eltérő módon készített és tárolt elektronikus okiratnak a tradicionális párjával a szerepét tekintve kell azonosnak lennie. Ez a funkció lényegében az információ tartós tárolására és hitelt érdemlő visszaadására alkalmasságot jelenti.

Az információs társadalom modern irodatechnikai szövegfeldolgozásai, az *elektronikus dokumentumok megjelenése* kapcsán a legtöbb vitát kiváltó kérdés az ilyen típusú okiratok valódisága és a tartalom integritása. Ezen felül megoldást igényelnek az ilyen létformájú okiratok bemutatásának, biztonságos tárolásának a dokumentum jellegéből adódó specifikus kérdései is. E témakörben más problémák jelentkeznek, mint a „klasszikus” okirati bizonyításnál, amely a hosszú évszázadokon keresztül divergens módon fejlődő perjogi kultúrák talaján formálódott és áll ma is, noha némi

* A tanulmány a szerző „A jogharmonizáció és a technikai fejlődés hatása az okirati bizonyításra” c. PhD értekezése, valamint a később megjelent „Okirati bizonyítás a modern polgári perben” c. (Budapest: HVG-ORAC, 2005.) monográfiája vonatkozó fejezeteinek szerkesztett változata.

közelítés tapasztalható az utóbbi években. Tehát az elektronikus dokumentumok kérdésköre, mely egy olyan terület, ahol a fokozott nemzetközi jelleg a jogintézmény egyik létrehívó tényezőjeként is értékelhető, más problémákat termel ki. Itt az újdonság legtöbb tagállam viszonylatában lehetővé tette, hogy az európai szabályozás elébe menjen a nemzeti jogalkotásnak. Így elmondható, hogy egységes alapokon alakult ki az elektronikus kereskedelem és elektronikus aláírás jogi szabályozásának kerete, de az eltérő szemléletű perjogi rendszerek különbözőképpen építették be a dematerializált okiratokat a bizonyítási rendszerbe, helyenként nem is okiratként értékelve őket. Eltérő válaszadás tapasztalható tehát az egyes perjogi rendszerekben az új jelenségre. Ez a differens reakció a perjogi kultúrák szemléletbeli különbözőségeiből is adódik. Éppen ezért leginkább az elemzés alapjául választott modellek hagyományos okiratokról alkotott képét áttekintve juthatunk közelebb e divergencia miértjeinek megválaszolásához.

I. Az okirati bizonyítás fejlődési ívét vázoló összehasonlító elemzés alapjául szolgáló perjogi modellek

A jogösszehasonlítással foglalkozó szakemberek általában hajlanak arra a feltételezésre, hogy a jogélet hasonló igényeire a világ minden fejlett jogrendszere ugyanolyan, vagy nagyon hasonló válaszokat ad. Ez a hipotézis igen könnyen megingatható, ha a figyelmünket az perjogra irányítjuk összehasonlítva, hogy a common law rendszere, valamint a kontinentális rendszerben miként folyik le az eljárás, hogyan készítik azt elő, hogyan gyűjtik egybe és terjesztik a tényanyagot a bíróság elé, mindez miként oszlik meg az eljárás különböző fázisai között és milyen a feladatmegosztás rendszere a bíróság, a felek és az ügyvédek között.¹

A tanulmány során az angol, az amerikai (USA), a francia, a német, az osztrák és a magyar polgári perjog okirati bizonyításra vonatkozó szabályozását vettük alapul. Ezen elemzett nemzeti jogok között az okirati bizonyítás tekintetében – legalábbis meghatározott részterületeket érintően (pl. a bizonyítás terjedelme) – meglehetősen nagy eltérést mutató modellek is vannak, ami egy jó alapot képezhet a tanulmány összehasonlító elemzéséhez. A jogösszehasonlítás során a tanulmányban vizsgált államok között az angolszász és a kontinentális jogrendszerhez tartozók is szerepelnek, a kontinensen a latin-germán jogi kultúra mindkét leágazása egyaránt képviselőre jutott. Kiemelten figyelembe vettük azonban a kiválasztás során, hogy az elemzett országok között ott legyenek azok is, amelyek perjoga az 1911-es magyar perrendtartást előkészítő összehasonlító jogi munkálatok során hatással lehettek az okirati bizonyítás szabályanyagának kialakítására, aminek nyomai egy-egy jogintézményben a hatályos szabályozásban is tetten érhetőek. Így pl. míg az okirat bemutatásának általános szabályozása az említett törvény tekintetében még sok helyütt a szövegezésében is, ma már inkább logikájában emlekedtet a német és osztrák perrendtartások megoldásaira, addig ennek egyik spe-

¹ KONRAD ZWIEGERT – HEIN KÖTZ: *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts*. Tübingen: Mohr, 1996. 265.

ciális szegmense: *a harmadik személyek okirat bemutatására kötelezése tanúi minőségben*, az elemzett kontinentális jogoktól idegen, sokkal inkább a hagyományos angol perjogi szabályozásra vezethető vissza.² Az *okiratfogalom* kapcsán a magyar jog eredetileg a német-osztrák pertudomány eredményeire építkezett a fogalom szűkebb értelmezését elfogadva. Napjainkra azonban a hazai perjog okiratfogalmának az új technika bizonyos eredményeit is magába fogadó jellege e szűkebb értelmezéstől való távolodást eredményezheti. *A bizonyítás jogára általánosságban* – főképp Emmer Kornél javaslatának közvetítésével – a korabeli francia perjog is hatással volt, ami a leghatározottabban a modern perjogi alapelvek (szóbeliség, közvetlenség, nyilvánosság, szabad bizonyítás) érvényesülésében ragadhatók meg.³

Amint már említést nyert, a hosszú évszázadokon keresztül elszigetelten fejlődött kontinentális és a common law jogrendszerek teljesen eltérő tradíciókat ápolnak, szemléletükben, szabályozási technikáikban és megoldásaikban fundamentális különbségek fedezhetők fel mind a mai napig. Ezzel szemben a német, osztrák és francia eljárásjog hasonló történelmi gyökerekkel bír, folyamatos kölcsönhatása volt tapasztalható a történelem folyamán és – legalábbis az angolszász jogrendszerrel összevetve – főbb vonalaiban egyező vonásokat mutat.⁴

A kontinentális és a hagyományos angolszász perjogok között felfedezhető különbségek nagy része abból a körülményből adódik, hogy ez utóbbinál az ún. 'jury trial' alapjain fejlődött ki az eljárásjog. Ez napjaink Angliájában már csak a büntetőeljárásban található meg, – ott is csak nagyon komoly bűncselekmények esetén –, de bizonyos bevésődések megmaradtak. Az egyik ilyen az egy szakaszban zajló (több órás vagy több napos) szóbeli tárgyalási fázis, melynek létrehívója az a tény volt, hogy ugyanazokat az esküdteket nehezen lehetne mindig újra összehívni.⁵ Ebből egy sor további következmény adódik. Az első ilyen, hogy az előkészítésben az ügyvédek jelentős szerephez jutnak, az ő feladatuk a bizonyítékok felkutatása és előterjesztése. A fenti okokból mindkét fél számára lehetővé kell tenni, hogy még a tárgyalás előtt felvilágosítást kapjon azokról a dokumentumokról, valamint a megtekintés lehetőségét igényelje mindazon okiratok vonatkozásában, amelyeknek valamilyen szerepe lehet az eljárás során. Rá kell azonban mutatnunk, hogy az előbb tárgyaltak a vizsgált országok közül ma már csak az amerikai perjogban élnek tovább. Az utóbbi években a legnagyobb átalakuláson az angol ment át, amely az ún. Woolf-reform nyomán a kontinentális perjogok irányába látszik valamelyest elmozdulni. Mindamellet a legújabb reformfolyamatok más országok jogát sem hagytak érintetlenül (1990-es amerikai perjogi és 1993-as amerikai bizonyítási reform, 2001. évi német novella, 2003-as

² Vö. MAGYARY GÉZA – NIZSALOVSKY ENDRE: *Magyar polgári perjog*. Budapest: Franklin, 1924. 417.

³ Részletesebben ld. KENGYEL MIKLÓS: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*. Budapest: Osiris, 2003. 155–156.

⁴ ROLF STÜRNER: *Der europäische Zivilprozeß – Einheit oder Vielfalt?* In GRUNSKY – STÜRNER – WALTER – WOLF (Hrsg.): *Wege zu einem europäischen Zivilprozeßrecht*. Tübingen: Mohr, 1992. 10., DAGMAR COESTER-WALTJEN: *Internationales Beweisrecht*. Ebelsbach am Main: Verlag Rolf Gremer, 1983. 17–18.

⁵ ZWEIGERT – KÖTZ i. m. 266.

osztrák módosítás), amelyek hatásaként egy bizonyos mértékű közelítés tapasztalható.⁶

A kontinentális rendszerben azonban a fentiekkel szemben a bírói tényállásfelvételt még mindig jobban jelen van.⁷ Az elemzett országok közül Ausztriában található a legerősebb bírói pervezetési jogosítványokat, – amely ebben a tekintetben – a még az 1990-es reformok után is ugyancsak a hagyományos angolszász permodell talaján álló amerikai per ellenpólusaként is értékelhető. A másik olyan területet érintően, amely vonatkozásában a legnagyobb eltérések tapasztalhatók a hat elemzett államban, – ti. az okiratbemutatói kötelezettség terjedelmét illetően – is talán ez a két ország képezhetné a skála két végpontját.

A két nagy jogrendszer jogforrási struktúrája is eltérő hagyományokkal rendelkezik. Anélkül, hogy a karakterisztikumok ismertetésére kitérnénk, megállapíthatjuk: már az angolszász országokat sem jellemzi ezen a területen az *esetjogi szabályozás* túlsúlya. Fő vonalakban a *kodifikált jog* részévé tették az eljárásjog vonatkozó szabályait (elsősorban az okiratok feltárásának kérdéskörét illetően). Eltérő ellenben az egyes országokban a bizonyítás szabályainak az anyagi vagy eljárásjoghoz sorolásának aránya. Kiemelést érdemel e tekintetben a francia jog, ahol a szabályok zömét az anyagi jogszabályokban találjuk.⁸

II. Az okiratok jelentősége az egyes jogrendszerekben

Az elemzésünk alapját képező országok perjoga kivétel nélkül a *szabad bizonyítás* talaján áll, a bizonyítási eszközöknek egy államban sincs taxatív felsorolása, azonban *kötöttségi elemek* legalább nyomokban mindenütt felfedezhetők az okirati bizonyítás területén, de mértékük és a szabályozás módszere viszonylag nagy eltérést mutat. Ennek oka a különféle perjogi kultúrákban, az okiratok jelentőségének eltérő megítélésében keresendő.

Az okirat helyét keresve a bizonyítási rendszerben elmondható, hogy azt mindegyik a klasszikus bizonyítási eszközök közé sorolják, de a bizonyítási eljárásban be-

⁶ Ld. részletesebben: HANS PRÜTTING: Informationsbeschaffung durch neue Urkundenvorlagepflichten. In KISS DAISY – VARGA ISTVÁN: *Magister artis boni et aequi. Studia in honorem Németh János*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2003. 704, 710–711., vö. KENGYEL MIKLÓS: A polgári eljárásjog az ezredfordulón. *Magyar Jog* 2000/12. 716., NICOLÒ TROCKER – VINCENZO VARANO: Concluding Remarks. In NICOLÒ TROCKER – VINCENZO VARANO (ed.): *The Reform of Civil Procedure in Comparative Perspective*. Torino: G. Giappichelli Editore, 2005. 244–246.

⁷ ROLF STÜRNER: Modellregeln für den internationalen Zivilprozeß? *Zeitschrift für Zivilprozess* 1999. 187.

⁸ A francia jogban a bizonyítás jogának szabályozása a napóleoni kodifikáció óta tradicionálisan a Code Civil kötetmi jogi része és a Code de procédure civile között oszlik meg. Míg az előbbi lényegében a bizonyítás anyagi jogi aspektusait, addig az utóbbi a bizonyítás felvételét (l'administration judiciaire de la preuve): az okiratok bemutatását, illetőleg a valóság vizsgálatát, tehát az eljárási jellegű kérdéseket tárgyalja. (Ld. Art 10, 143, 144 Nouveau code de procédure civile) GEORGES ROUHETTE: Frankreich. In HEINRICH NAGEL – ENA-MARLIS BAJONS (Hrsg.): *Beweis – Preuve – Evidence. Grundzüge des Zivilprozessualen Beweisrecht in Europa*. Baden-Baden: Nomos 2003. 168., FRÉDÉRIQUE FERRAND: Le droit français de la preuve face aux technologies de l'information et à la signature électronique. *Zeitschrift für Zivilprozess International* 2000. 75.

töltött szerepe nem azonos. Németországban az okiratokat „nagy figyelem övezi a megbízhatóságuk miatt,”⁹ legújabb időkig az angol jogban a tanúk, szakértők, felek meghallgatása volt az előtérben,¹⁰ és talán nem túlzás azt állítanunk, hogy a legtöbbször a franciák értékelik az okiratot.¹¹

Az okirati bizonyítás különleges jelentőségét – többek között – az adja, hogy meghatározott esetben elengedhetetlen a bizonyítás e formája. Másrészt az egyes okirattípusokhoz – legalábbis a kontinentális jogrendszer államaiban – jellemzően meghatározott bizonyító erő kapcsolódik. A tanúbizonyítás és a felek meghallgatása némiképp megbízhatatlannak tartott bizonyítási eszköz, ezért több helyen korlátozókat fedezhetünk fel vele kapcsolatban. Az egyik legrégebbi és redukált formájában még ma is létező korlátozása a megengedhető bizonyítási eszközöknek az, hogy bizonyos jogügyletek csak írásban köthetnek meg és nincs lehetőség a tanúk útján történő bizonyításra.¹² Ez a szemlélet a jogéletben a latin jogcsaládban még nagyon erősen jelen van. Az okirati bizonyításnak ilyen fajta elsőbbsége a német jog megközelítésétől idegen,¹³ ellenben az angol-amerikai perjogban találunk rá példát, bár ott nem a bizonyíthatóság, hanem a peresíthetőség vonatkozásában támaszt akadályt az írásba foglalás elmaradása.¹⁴

III. Az okiratfogalom meghatározásának közös és eltérő elemei

Az okirat fogalma kapcsán három momentum érdemel kiemelés: a fogalom *kodifikáltsága*, (törvényi meghatározása vagy annak hiánya), *a technika fejlődésének hatása* a definícióra, valamint különböző országok fogalom-meghatározásának *közös elemei*.

A fogalom-meghatározás forrása az elemzett körben jellemzően a jogirodalom, függetlenül attól, hogy melyik jogrendszert vizsgáljuk. Egyetlen kivételként a francia

⁹ CONSTANZE TRILSCH: *Die Pflicht zur Vorlage von Urkunden im deutschen und englischen Zivilprozeßrecht*. Aachen: Shaker Verlag 1995. 144.

¹⁰ ENA MARLIS BAJONS (2003a): Rück- und ausblickende Schlußbemerkung. In NAGEL – BAJONS i. m. 839.

¹¹ Franciaországban, mint a legtöbb kontinentális jogrendszerhez tartozó országban „az írott szó nagy bizalmat élvez”, ezért a gyakorlatban nagy számban fordulnak elő az írásos alakot öltő bizonyítékok a peres eljárásban. ROBERT BYRDT – CHRISTIAN BOUCKAERT: *Trial and Court Procedures in France*. In CHARLES PLATTO (ed.): *Trial and Court Procedure Worldwide*. London: Garham & Trotman 1991. 140. A francia jog különleges jelentőséget tulajdonít az okirati bizonyítékoknak (la preuve littérale). Vö. BRICE DICKSON: *Introduction to French Law*. London: Pitman Publishing 1994. 130. E kijelentés alapját két hosszabb múltra visszatekintő szabály képezi: az okiratok – bizonyos értelemben – kötött bizonyító ereje, amelyet a törvény tulajdonképpen változatlanul tartalmaz 1807 óta, valamint az okirati bizonyíték elsőbbsége a tanúkkal szemben (meghatározott jogügyletek tekintetében). Ez utóbbi egészen az ún. Ordonnance de Moulins-ig (1566) vezethető vissza. COESTER-WALTJEN i. m. 19., ROLF WAGNER: *Europäisches Beweisrecht. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht* 2001. 488., ROUHETTE i. m. 188.

¹² Kengyel Miklós szerint ezek a kivételeknek számító kötöttségi elemek azonban nem korlátozzák számottevően a „bizonyítási eszközök felhasználásának, illetve a bíró mérlegelésének a szabadságát”. KENGYEL MIKLÓS: *Tanúbizonyítás a polgári perben*. Budapest: KJK 1988. 25. Vö. előző lábjegyzet.

¹³ BAJONS (2003a) i. m. 837.

¹⁴ Ld. részletesebben: HARSÁGI VIKTÓRIA: *Okirati bizonyítás a modern polgári perben*. Budapest: HVG-ORAC 2005. 215., 266–269.

Code civilt említhetjük, amelyben rögzítést nyer az okirati bizonyíték meghatározása. Míg a jogtudomány a kontinensen általában a törvényi szabályozást is alapul véve alakította ki a maga álláspontját, addig angolszász területeken a bírósági döntések formálták, alakították tovább a tudományos munkákban rögzített definíciót. Függetlenül attól, hogy miként is alakult ki ez a meghatározás, tartalmaz olyan (azonos vagy hasonló) elemeket, amelyek valójában kivétel nélkül mindenütt jelen vannak. Az okiratot a szemletárgyaktól jellemzően az a tény különbözteti meg, hogy gondolati megtestesülés (az angol jogban: információt) tartalmaznak, amely a hordozó anyagtól függetlenített „életet élnek”. Tehát a hordozó anyag maga nem bír jelentőséggel, legfeljebb annyiban, hogy a gondolat tartós rögzítésére alkalmasnak kell lennie.

A legrugalmasabb megközelítés az *angolszász jogrendszerben* található, ahol a bíró alkotta jog bázisán formálódó definíció kiterjed nemcsak az írásjelekkel, hanem a képileg és hanganyag formájában rögzített információkra is. Ez a tág értelmezés lehetőséget adott arra, hogy az elektronikus formában létező dokumentumok is befogadást nyerhessenek az okirati bizonyítékok körébe. Az angol bírói gyakorlat és a jogirodalom elég tágan szabja meg tehát az *okirat fogalmi kereteit*: az információ minden tartós megtestesülése, amelyből magából érthetővé válik az információ vagy valamilyen megfelelő eszköz segítségével érthetővé tehető. Ide sorolhatók ilyen módon a hangfelvételek és a számítógép memóriájába elmentett adatok is, továbbá a filmek, mikrofilmek, kazetták is.¹⁵ Az okiratfogalom nem korlátozódik sem az írásokra, sem a papír-okiratokra. Befogadta az elektronikus dokumentumokat¹⁶ is: az e-mailt és minden olyan releváns információt, amelyet számítógépben vagy más adathordozón (pl. floppy disc) raktározunk.¹⁷ Az angol jog az okiratfogalom megalkotása során tehát számításba vette a tudomány és technika fejlődését. Nem számít fogalmi elemnek az írás, amely azt jelenti, hogy a diagramok, szimbólumok és képek sem feszítik szét a definíció kereteit. Angol processzualista szemmel okiratnak minősülhet minden gondolati megtestesülés, függetlenül attól, hogy milyen anyagra és milyen eszközzel vagy módszerrel készült.¹⁸ Az okirat feltárási kötelezettség (discovery/disclosure) sem csak „papírarabokra” vonatkozik, hanem magában foglal minden felvételt, mint pl. fotók, film, kazetták, lemezek, amelyekre a bírói jogfejlesztés¹⁹ terjesztette ki az okirat fogalmát.²⁰ Újabban törvényileg is szabályozást nyert az okirat fogalma. A R 13. Civil Procedure Rules és a R. 31.4 Civil Evidence Act (1995) szerint *okirat bármi, amelyben az információ valamilyen módon rögzítést nyert*.²¹

¹⁵ TRILSCH i. m. 72.

¹⁶ A számítógéppel készített iratok bizonyítékkénti elfogadása elsősorban a tartalmukra tekintettel és meghatározott körülmények fennállása esetén megengedett, amennyiben a létrehozó eszköz megbízhatósága garantált. CRAE GARRETT: Vereinigtes Königreich (England und Wales) – 1. Teil. In NAGEL – BAJONS (Hrsg.) i. m. 716.

¹⁷ STUART SIME: *A Practical Approach to Civil Procedure*. Oxford, New York: Oxford University Press 2002. 286.

¹⁸ TRILSCH i. m. 73.

¹⁹ Grant v Southwestern and Country Properties (1974) 2 All ER 465–474.

²⁰ CHRISTOPHER STYLE – CHARLES HOLLANDER: *Documentary Evidence*. London: Langman 1993. 115.

²¹ „Documents means anything in which information of any description is recorded.” R 31.4 CPR.

A francia jog törvényileg rögzített „okirati bizonyíték”-definícióját egyszerűen felülírták és az elektronikus okiratokhoz idomították. A francia jog – a bizonyítást érintő szabályok túlnyomó többségéhez hasonlóan – az elektronikus dokumentumok, illetőleg az elektronikus aláírás kérdéskörét szintén a Code civil kötetmi általános részébe ágyazottan tárgyalja,²² így a változás alapjaiban érintette a Cc. szabályait is. Az elektronikus aláírást a kézírásos aláírással egyenrangra emelték és *újrafogalmazták*²³ az okirati bizonyíték fogalmát is, ami alatt az új meghatározás szerint a következők kell érteni: egymás után fűzött/felsorolt betűk, nyomdai jelek, számjegyek vagy egyéb jelek, illetve szimbólumok, amelyek felfogható jelentéssel bírnak, függetlenül a hordozó anyagtól illetőleg a továbbítás módjától (Art 1316-1 Cc.).

Ezzel szemben a német és osztrák megközelítés igen szűken értelmezi az okirat fogalmát: szokásos írásjelek útján történő rögzítést és közvetlen olvashatóságot követel meg, ami által a hanghordozók, fotók stb. kívül rekednek az okirat fogalmi körén. A modern technikai eszközök igénybevételével előállított információhordozóknak az okiratfogalomba történő integrálására tehát a német jog évtizedek óta nem mutatott hajlandóságot. Így nem meglepő, hogy az elektronikus dokumentumok megjelenése eredetileg meglehetősen rugalmatlan választ váltott ki a német (és az e tekintetben a német példát követő osztrák) perjogi dogmatikában. Az elektronikus dokumentumok az eredeti koncepció szerint alapvetően szemletárgyként voltak értékelhetők, azonban bizonyos vélelmek rájuk vonatkoztatása útján egyes jogkövetkezmények tekintetében mégiscsak igen közel kerültek az okiratokhoz. Ez a koncepció a német jogban mára már megváltozott.

A német ZPO ugyan tartózkodik az okirat definíciójának megalkotásától, de a jogirodalom a perrendtartás szabályaiból levezetve egy közel egységes álláspontot alakított ki, mellyel az okiratok körét – az angolszász és a francia felfogással összevetve – meglehetősen szűken szabta meg. Az okirat lényeges fogalmi elemeit a következőkben látja. Az okirat gondolati kinyilatkoztatások írásos megtestesülése, amely önmagában – minden további nélkül – megérthető. Az írásos megtestesülés szokásos és egyezményes írásjelek útján jön létre, ami kizárja pl. a titkosírással készült produktumok okirati minősülését, de az írás hiánya a képi formájú dokumentálást (pl. fényképek) is a szemletárgyak közé szorítja. Az okirat technikai eszközök használata nélkül közvetlenül szemrevételezhető, olvasható: ez szab gátat a mikrofilmek és elektronikus dokumentumok, hanghordozók okirati besorolásának.²⁴ Ez utóbbi elvet azonban áttörte a 2005. április 1-jén hatályba lépett ún. *Justizkommunikationsgesetz*²⁵, amely alapjaiban változtatta meg az eredeti elgondolást. A ZPO 371a §-a

²² ÉLISABETH PASSANT: La loi du 13 mars 2000 portant adaptation du droit de la preuve aux technologies de l'information et relative à la signature électronique: nouvelle donne pour le droit de la preuve. *Revue Lamy Droit des affaires*, Juin 2000, n° 28. 12.

²³ FERRAND i. m. 89.

²⁴ LEO ROSENBERG – KARL HEINZ SCHWAB – PETER GOTTWALD: *Zivilprozessrecht*. München: C.H.Beck, 1993. 697-698., GERHARD LÜKE – PETER WAX (Hrsg.): *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. München: C. H. Beck 2000: 257-258., FRIEDRICH STEIN – MARTIN JONAS: *Kommentar zur Zivilprozessordnung*. Tübingen: Mohr 1999. 422., HEINZ THOMAS – HANS PUTZO: *Zivilprozessordnung*. München: C.H. Beck 2003. 770.

²⁵ Gesetz über die Verwendung elektronischer Kommunikationsformen in der Justiz vom 22. März 2005 (JKomG) BGBl I, 837.

ugyanis utat nyit a minősített elektronikus aláírással ellátott okiratoknak a magán-, illetve a közokirati elbírálás felé.²⁶

Az osztrák polgári perrendtartás (öZPO) nem definiálja az okirat fogalmát, de a szabályozásból a jogirodalom a következő meghatározást vezette le: „az okiratok gondolatok írásos feljegyzései, amelyek általában tényeket rögzítenek”.²⁷ Az okiratfogalom a papírformához köthető, a tartalom papír- vagy más hagyományos alakban (kőre, bőrre stb.) történő rögzítése, de nem feltételezi az aláírás meglétét. Ez alapján az elektronikus dokumentum a képileg megjelenített állapotában szemletárgy lehet, vagy más nézet szerint egy ún. Auskunftsache.²⁸ Amennyiben kinyomtatásra kerül, akkor egy alá nem írt okiratot kapunk.²⁹

Az egyébként a szűkebb okiratfogalom elfogadása felé hajló magyar perjog befogadta az okiratok körébe az elektronikus okiratokat, ez mind a jogi szabályozásból, mind a szóhasználatból egyértelműen kiviláglik. Ennyiben talán a francia megoldáshoz áll a legközelebb. Adós maradt azonban a hazai jogirodalom az okiratfogalomnak a fenti változást is magába fogadó kitégített értelmezésével.³⁰

IV. Az okiratok klasszifikációjának áttekintése

A klasszikus köz- és magánokirat közti különbségtétel jelentősége a nemzetközi vonatkozású ügyekben a közokirati fogalom-meghatározás kapcsán fokozódik igazán fel. Eleddig leginkább ezeket vonták be ugyanis az egyes uniós dokumentumok hatálya alá, elősegítve azt, hogy a joghatásukat külföldön is a belföldihez azonos módon váltsák ki.

A közokirattá minősülés a kontinensen azonos séma szerint működik. A közokirat nemcsak a német, osztrák és francia, de a magyar jogban is olyan okiratot jelent, amelyet egy hatóság vagy közhitelességgel felruházott személy a felhatalmazása határai között és megfelelő formában állít ki. A közokirathoz jellemzően a *valódiság vélelme* és teljes bizonyító erő kötődik. Ezzel szemben a magánokiratok valódiként elfogadása jellemzően feltételes annyiban, hogy a bizonyító fél ellenfele vitathatja azt anélkül, hogy őt ezzel kapcsolatban bizonyítási kötelezettség terhelné.

²⁶ Vö. WOLFRAM VIEFHUES: Das Gesetz über die Verwendung elektronischer Kommunikationsformen in der Justiz. *Neue Juristische Wochenschrift* 2005/15, 1013.

²⁷ HANS W. FASCHING: *Zivilprozeßrecht*. Wien: Manz 1989. 494.

²⁸ WALTER RECHBERGER – DAPHNE-ARIANE SIMOTTA: *Grundriß des österreichischen Zivilprozeßrechts*. Wien: Manz 2000. 367. Az osztrák eljárásjog jellegzetes vonása, hogy az okiratoktól elkülöníti az ún. „felvilágosításra szolgáló dolgok” (Auskunftsachen) általi bizonyítást. Ez alatt olyan tárgyakat ért, amelyek az okiratokhoz hasonlóan információt hordoznak, de ennek a képi megjelenítése nem írásjegyek által történik (pl. határjelek, határkövek, rovásos bot, rajzok, emlékmű stb. és a legújabb tanok a hangfelvételeket is ide sorolják). A „felvilágosításra szolgáló dolgok” bizonyító ereje kapcsán a bíróság szabadon mérlegel, a bemutatásukra vonatkozó szabályok azonban visszautalnak az okirati bizonyítás vonatkozó rendelkezéseire. ENA MARLIS BAJONS: *Österreich*. (2003b) In NAGEL – BAJONS (Hrsg.) i. m. 459.

²⁹ BAJONS (2003b): i. m. 466. p.

³⁰ Ld. részletesen HARSÁGI i. m. 191-206., VIKTÓRIA HARSÁGI: Elektronische Urkunden als Beweismittel im ungarischen Zivilprozeß. In *WGO-Monatshefte für osteuropäisches Recht* 2003/Heft 4, 274-289., HARSÁGI VIKTÓRIA: Az elektronikus okiratok magyar szabályozásának értékelése polgári eljárásjogi szemszögből – a 2004. évi módosításokat követően. *Infokommunikáció és Jog* 2005/2. 46-51.

Az *angolszász jogrendszerben* csak akkor beszélünk közokiratról (public document), ha az okirat közügyre vonatkozik (public matter) és egy közhivatalnok (public officer) hivatalos feladatkörében állította ki. Az angolszász jogban egyes közokiratok ismerve ezen felül, hogy a nyilvánosság számára hozzáférhetőek. Kötött bizonyító ereje csak kevésnek van, a gyakorlatban viszont minden közokirat olyan nagy jelentőséggel bír, hogy ténylegesen „döntő”-nek tekinthető a perben.³¹

A *közjegyző* mint a jogügyletek okiratba foglalásával megbízott hivatalos személy minden kontinentális európai államban ismert, ezzel szemben az angol-amerikai jogrendszerben nem. Egy olyan közokirati forma, mint a „notariellen Urkunde” (§ 128 BGB), a „Notariatsakt” (pl. § 551 ABGB) vagy az „acte authentique” (Art. 1312 Code civil), a common law számára ismeretlenek. Jóllehet Angliában is létezik „közjegyzőnek” (public notary) nevezett foglalkozás, de ennek a közjegyzőnek a munkája lényegében abban áll, hogy olyan okiratot szerkesszen, amire a feleknek a külföldi jog alapján van szüksége és amelyeket később külföldön kívánnak felhasználni. Az amerikai notary public-kal az európai közjegyző csak a nevében egyezik meg. Ennél olyan személyekről van szó, aki csekély jogi előképzettséggel rendelkezik, aki annak az államnak a törvényei alapján, amelyben a székhelye található, eskü felvételére, aláírás hitelesítésére és hasonló tevékenységekre jogosult.³²

V. A formakényszer kérdése és kapcsolata az okirati bizonyítással

A *latin jogcsaládhoz* tartozó polgári törvénykönyvek, így a francia Code Civil is, a következő megkülönböztetéssel élnek: egyes esetekben a formai előírások betartása a jogügylet érvényességének feltétele, más esetben ennek hiánya *nem vezet érvénytelenséghez*, de a bíróság előtti *bizonyíthatóságtól zárja el a felet*, vagy csak korlátozott bizonyító erővel bírnak az ilyen okirat. A különbség természetesen az érvénytelenség és a bizonyító erő hiánya között a gyakorlatban csekély: amíg a formai hiányosságok miatt érvénytelen okiratba foglalt ügyletet mint teljeseésbe nem mentet kezelik, addig az érvényes, de ennek ellenére nem bizonyítható jogügyleteknél az érintett elismerheti azt, mint érvényesen megkötöttet. A latin jogcsaládban a formai előírások lényegében a bizonyítási funkciót követik. Amennyiben az előírt forma hiányzik, ez jellemzően nem vezet a jogügylet hatálytalanságához, hanem csak megnehezíti a bizonyítást.

A *német jog* megközelítése teljesen eltér ettől. Követi a bizonyítási funkciót a formai előírásaival, de ennek a megbízhatósági funkció mellett csak alárendelt jelentősége van. Erre mutat rá, hogy a német jogban *a formai hiányosság érvénytelenséghez vezet* akkor is, ha az egyes esetben a nyilatkozat megtétele, a fél szerződési akaratának kinyilatkoztatása a legnagyobb biztonsággal bizonyítható volna. A formai hiányosságoknak egy ilyen szigorú szankcionálása végső soron azzal magyarázható, hogy a jogalkotó a formai szabályokkal a megbízhatósági funkció erősítésére törekszik.

³¹ COESTER – WALTJEN i. m. 315–317.

³² ZWEIGERT – KÖTZ i. m. 361.

Találunk közös jellemzőket abban a tekintetben is, hogy melyek *azok a jogügyletek*, amelyekhez jelentőségük általános elismeréseként a *legtöbb országban valamilyen formai előírás kötődik*. Pl. a kezességre minden rendszer írásbeli formát ír elő a kezes védelmét szolgálva, úgyszintén a germán jogcsaládban az ajándékozási ígéretre. Az ingatlan adásvételét általában közvetlen vagy közvetett módon az írásbeliség valamilyen formájához kötik.³³

VI. A valódiság mint a bizonyító erő előfeltétele

A köz- és magánokirat elhatárolásánál a bizonyító erő és az okiratokhoz kapcsolódó vélelmek tekintetében összegzett megállapítások néhány kiegészítést igényelnek. A vizsgált országok joga a common law – civil law határvonal mentén szétválasztva, eltér abban a tekintetben is, hogy mennyire kodifikáltak az okiratok bizonyító erejét érintő szabályok. A kontinentális jogtól eltérő módon, *az angol és amerikai jogban nincs törvényileg előre rögzítve az okiratok bizonyító ereje*. Az angol-amerikai jogrendszerekben elterjedt vélelem jellegű intézmények (estoppel, parol evidence rule etc.) közvetett hatása mégis különleges szerephez juttatja az okiratot a perbeli bizonyítás során.³⁴ Ezek azonban közel sem jelentenek akkora kötöttséget, hogy a szabad bizonyítás kereteiből „kiléptetnék” az okiratokat. *A kontinentális országok szabályozása jellemzően törvényileg előre rögzíti az okiratok (alaki) bizonyító erejét*, ezzel kötöttségi elemekkel tarkítja az alapvetően a szabad bizonyítás elvén alapuló jogokat, viszont általában szabad utat enged a bírói mérlegelésnek az anyagi bizonyító erő megállapítása tekintetében.

Valódiság előfeltétele annak, hogy az okirathoz a fentieknek megfelelő bizonyító erő hozzárendelhető legyen. Az előfeltétel fennálltának „vizsgálata” kapcsán három különböző megoldási módozatot találhatunk a vizsgált államok jogaiban:

1. a törvényi vélelem folytán feltételezni kell a valódiságot mindaddig, amíg azt az okiratot felmutató fél ellenfele ellenbizonyítás útján meg nem dönti (pl. kontinentális államok közokiratai),
2. az ellenfél által vitatott valódiságot a bizonyító fél bizonyítja (ld. magánokiratok a kontinentális jogrendszerben),
3. a bizonyítékkénti megengedhetőség³⁵ előfeltételeként a valódiság külön igazolást igényel (pl. authentication az USA-ban).³⁶

³³ Németországban (és Svájcban) az ingatlan adásvétele közjegyzői okiratba foglalást igényel (§ 313 BGB, Art. 216. OR) Az osztrák jogban szóban ingatlanra kötött megállapodás is kötelező jellegű, de az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez írott forma szükséges (hitelesített okirat). A szóbeli megállapodás arra jogosítja a szerződő felet, hogy követelhesse az okirat kiállítására irányuló együttműködést a másik féltől. Az ajándékozási ígéret Németországban és Ausztriában közjegyzői okirati formát igényel. ZWEIFERT – KÖTZ i. m. 362, 365.

³⁴ Vö. HEINRICH NAGEL: *Die Grundzüge des Beweisrechts im europäischen Zivilprozess*. Baden-Baden: Nomos 1967. 338–340., HEINRICH NAGEL – PETER GOTTWALD: *Internationales Zivilprozessrecht*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt 2002. 512–513.

³⁵ Ld. még JOHN HENRY WIGMORE: *Evidence in Trials at Common Law*. New York – Gaithersburg: Aspen 2002. 1017–1024.

³⁶ HARSÁGI (2005) i. m. 269.

Mindhárom esetben jellemzően a per keretei között maradnak az ilyenkor szükségesé váló bizonyítási cselekmények. A latin jogcsaládban gyakran külön erre irányuló, nevesített perekben döntenek a kérdést illetően.³⁷

VII. A bizonyítékok összegyűjtése és a bíróság elé tárása

Mind az angolszász, mind kontinentális eljárásokban a felek az anyagi jogi igény érvényesítéséhez szükséges tényeket kötelesek előadni és bizonyítani. A tulajdonképpeni, a korábban áthidalhatatlannak tűnő rendszerbeli különbség a kereseti követeléseket alátámasztó tények és a hozzájuk fűződő bizonyítékok kiderítésének módjában keresendő.³⁸ Az eltérés az bizonyítékok összegyűjtésének (és a felek egymás közti kicserélésének) esetleges intézményesítésében és a pernek az ebből adódó szakaszolásában is felfedezhető. A vizsgált országok perjoga erősen különbözik abban a tekintetben, hogy *melyik szakaszra koncentrálódik* a bizonyítás. Úgy vélem, hogy az angolszász rendszerben a bizonyításfelvételnek csak egy látszólagos megduplázásával állunk szemben, hiszen az előkészítő (pre-trial) szakasz elsődlegesen a lehetséges (!) bizonyítékok összegyűjtését és megismerhetőségét célozza, a tulajdonképpeni bizonyításfelvétel – a relevancia szigorúbb kritériumai mentén – a tárgyalási szakaszban történik.

Az okiratok önkéntes, spontán (bírószági rendelkezés nélkül végbemenő),³⁹ – bár nem a per egy angol módra élesen elkülönülő időbeli egységében – de az ún. előkészítés körében zajló kicserélése történik Franciaországban is azon okiratok vonatkozásában, amelyek a bizonyító fél kezében vannak. Ennyiben a francia jog megoldása némiképp emlékeztet a *discoveryre*.

A kontinentális jogrendszerben egyébiránt a perben felhasználásra kerülő okiratok összegyűjtésének nincs a fentihez hasonló intézményesített változata, amely a per bármely meghatározott szakaszához lenne köthető.

Az okirati bizonyítás itt jellemzően nélkülözi a formalitásokat. Általában egyszerűen csak bevezetik az okiratot az eljárásba azzal, hogy bemutatják a tárgyaláson. Ezzel egyúttal lehetőséget biztosítva arra, hogy az ellenfél is beletekintsen. A bizonyítás

³⁷ A francia jogban e körben *három eljárástípust* különböztetünk meg: a „*vérification d'écriture*” elnevezésűt, amelyben az ellenfél által vitatott magánokirat valóságát bizonyítja az okirattal bizonyítani szándékozó fél. Másodikként a „*procédure de faux en écriture privé*”-ként emlegetett eljárást, ahol a bizonyító fél ellenfele nem a kézírást vagy az aláírást vitatja, hanem az utólagos megváltoztatásra, ti. a magánokirat meghamisított voltára hivatkozik, amely állítása vonatkozásában a bizonyítás őt magát terheli. Ld. részletesebben: JOACHIM TESKE: *Der Urkundenbeweis im französischen und deutschen Zivil- und Zivilprozeßrecht*. Göttingen: Wirtschaft und Recht Verlagsgesellschaft 99, 104. vö. GÉRARD COUCHEZ: *Procédure civile*. Paris: Armand Colin 2002. 272–274. Végül a közokirattal szembeni ellenbizonyítás az ún. „*inscription de faux*” eljárás keretében zajlik és a valóság vétele a bizonyítási teher megfordulását eredményezi (Art. 285–316 Nouveau code de procédure civile).

³⁸ STEPHAN LORENZ: Die Neuregelung der pre-trial Discovery im US-amerikanischen Zivilprozeßrecht – Inspiration für den deutschen und europäischen Zivilprozeß? *Zeitschrift für Zivilprozess International* 1998. 46.

³⁹ ROLF STÜRNER: Die Organisation des Beweisverfahrens im Europäische Verfahrensrecht. In KISS – VARGA i. m. 821.

szabályai inkább arra az esetre összpontosítanak, amikor az okirat valódisága vitatott, amely szintén külön tárgya lehet a bizonyításnak.⁴⁰

A fenti különbség egyéb következményeket is maga után von: az utóbb tárgyalat országokban az okiratok a bírósághoz kerülnek és jellemzően ott is maradnak a per folyamán⁴¹ (pl. Németország, Ausztria, Magyarország), míg más helyen a felek egymás közt cserélik ki azokat (Anglia, USA, Franciaország).

A discovery jellegéből adódóan már az előkészítő szakaszban ismertté válnak a releváns tények, a tényállás, amelyben jelentős változás már nem várható, a felek az eljárás kezdetén is elég tisztán látnak a helyzetüket illetően. A másik rendszer hátránya, hogy a felek a tárgyaláson egy nagyon rövid behatárolt időegységben ismertetik a bizonyítékaikat, tehát a bizonyítási tevékenység egésze ide koncentrálódik, a megjelentési effektus mindenképpen nagyobb.⁴²

VIII. Az okiratbemutatói kötelezettség terjedelme

Az okiratbemutatói kötelezettség a kontinentális jogrendszerben általában ahhoz kötődik (francia, német jog), hogy *hivatkoztak* az adott perben az dokumentumra. Ez kiegészül egy általában anyagi jogi alapú okiratkiadási kötelezettséggel. Az angol jog az utóbbi években közelített ehhez a megoldáshoz az ún. automatic disclosure új szabályozásával.

A bemutatási/feltárási kötelezettség szabályozása jellemző módon a bizonyítás tárgyához való közelség fokának kritériumán⁴³ is alapszik, bár e vonatkozásban igen eltérő megoldásokkal találkozhatunk, de minden vizsgált országban szerephez jut a *relevancia* ismérve.

Minden vizsgált jog túlnyomórészt a tárgyalási, vagy ezzel rokon angolszász elveken⁴⁴ nyugszik, így a bíróság szerepe csekély a bizonyításfelvétel során, a pervezető intézkedések jellemzően arra az esetre koncentrálódnak, amikor a bizonyító fél szorult helyzetbe kerül azzal, hogy nincs az okirat birtokában, habár az anyagi jog szabályai szerint jogosult lenne arra.⁴⁵ A probléma feloldásának módszerében, technikájában találunk különbségeket, azonban a bizonyítási indítványról való döntés kritériumai meghatározó módon a következők: relevancia, pertartamra gyakorolt hatás, költségtényezők és a bizonyítás várható haszna.

A számára kedvezőtlen okiratok feltárására jellemzően az angolszász országokban köteles a fél, de az utóbbi évek reformjai kapcsán a kontinentális jogok is egyre több teret engednek ennek a kikényszerítésére. Az okiratfelmutatói kötelezettség tényleg ugyan a különbözőség tehát klasszikus, de egyfajta közelítés e téren is megfigyelhető (ld. a 90-es évek angol és amerikai reformjai, ill. a 2001. évi német novella).

⁴⁰ BAJONS (2003a) i. m. 848.

⁴¹ STÜRNER (2003) i. m. 821.

⁴² MICHELLE TARUFFO: Drafting Rules for Transnational Litigation. *Zeitschrift für Zivilprozess International* 1997. 454.

⁴³ BAJONS (2003a) i. m. 847.

⁴⁴ Ld. részletesen: KENGYEL i. m. 77–79.

⁴⁵ STÜRNER (2003) i. m. 822.

A bizonyításba bevont és bevonható okiratok körét tekintve a skála egyik végpontját az *osztrák* szabályozás képezhetné, mintegy ellenpólusa az amerikaiak. Ausztriában még a bemutatott okiratokba való betekintés lehetősége is korlátozható a fél kérelmére az okirat azon részei tekintetében, amelyek a per tárgyát nem érintik. A harmadik, perben nem álló személytől való megszerezhetőség is talán itt a legkorlátozottabb. Viszonylag nagy szerepe van azonban a hivatalbóliságnak a bizonyításfelvételnél. A régi *német* jogban senki nem volt köteles „az ellenfél kezébe adni a fegyvert” a per során, minden fél azt a bizonyítási eszközt használja, aminek a birtokában van. 2001 német novella némiképp kitágította a okiratbemutatói kötelezettsége az ellenfél, valamint a harmadik személyek birtokában levő okiratok esetében. Egyedül a *francia jog* ír elő egy általános együttműködési kötelezettséget, hasonlóra kötelezi az *angol jog* az ellenérdekű felet az automatic disclosure konkrétabb szabályaival; mindkét jog tartalmaz negatív eljárásjogi következményeket. Az ellenfél informálása a per kezdeti szakaszában alapvetően az angolszász típusú per jellegzetessége, de nem idegen a francia megoldástól sem. Ez utóbbi több megtagadási okot sorol fel, de az ellenfél részére történő információadás ellen ható magatartás bíróilag mérlegelhető a bizonyítékok értékelése során és ez valamelyest a különbségek csökkentését eredményezheti.⁴⁶

Az *angol* per az indíciium-jellegű okiratok feltárását számúzta az automatic disclosure-ből, ezzel valamelyest szűkebb keretek közé szorította a feltárandó okiratok körét. A bagatell ügyeket leszámítva azonban az előbbinél tágabb körben hívhat fel a bíróság az okiratok bemutatására, figyelembe véve az ésszerű pervitel/pervezetés követelményeit (elsősorban az idő- és költségtevézőket, valamint az így nyerhető bizonyíték szükségességét).⁴⁷

Mindezekről alapvetően eltérő szabályozás érvényesül az *amerikai* perjogban. Az ún. „pre-trial discovery” egyrészt a bizonyítékok felkutatását, másrészt a bizonyítékoknak az ellenfél elé tárását szolgálja. A jogpolitikai háttere a szabályozásnak az, hogy mindkét félnek egyenlő eséllyel kell rendelkeznie az eljárás szempontjából releváns tények és bizonyítékok megismerése tekintetében. Ennek az eljárásnak a funkciója azoknak a bizonyítékoknak a beszerzése a legszélesebb értelemben, amelyek a másik fél vagy harmadik személy birtokában vannak.⁴⁸ Az amerikai discovery eljárás nem riad vissza a kizárólag közvetett bizonyítékul szolgáló okiratok korlátlan mennyiségben való feltárásától sem. Egyetlen vizsgált európai államban sincsen olyan kiterjedt az okiratbemutató, mint itt. Valójában egy exorbitáns discovery eljárásról beszélhetünk az Amerikai Egyesült Államok tekintetében. Ennek az extenzív jellegű discoverynek megvannak a maga előnyei és hátrányai. Az előny között kell említenünk, hogy minden a félnek fel kell tárnia a

⁴⁶ STÜRNER (1992) i. m. 13.

⁴⁷ Ld. ROBERT HILL – HELEN WOOD – SUZANNE FINE: *A Practical Guide to Civil Litigation*. Bristol: Jordan Publishing Limited 2003. 192, 204, 212., ADRIAN ZUCKERMAN: *The Woolf Report on Access to Justice*. *Zeitschrift für Zivilprozess International* 1997. 39.

⁴⁸ ROLF SCHÜTZE: *Rechtsverfolgung im Ausland. Probleme des ausländischen und internationalen Zivilprozessrechts*. Heidelberg: Verlag Recht und Wirtschaft 2002. 164–165.

birtokában levő releváns dokumentumokat, ami oda vezet, hogy az igazság kiderítése, egy fair eredmény biztosítottabbá válik. Hátránya ellenben az, hogy igen költséges és lassú.⁴⁹

IX. Összegzés

Az angol, amerikai, francia, német, osztrák és magyar perjogok okirati bizonyításra vonatkozó szabályainak egy egységes tematikus szempontrendszer mentén történő összehasonlítására tettünk kísérletet e tanulmány keretei között. A kutatás legfontosabb eredményei a következőkben összegezhetők.

Kimutattuk, hogy a vizsgált országok jogainak viszonylatában a legnagyobb különbségek az angolszász és a kontinentális jogrendszer között húzódnak, amelynek oka nyilvánvalóan az eltérő történelmi gyökerekben keresendő. A hosszú évszázadokon át divergens módon fejlődő jogi kultúrák a legutóbbi időkben mutatnak csak némi közelítési hajlandóságot, a legjelentősebb elmozdulás az angol jog esetében mutatható ki, amelyik a Woolf-reform nyomán immáron a kontinentális perjogi rendszerekhez némiképp közelítő módon számos hagyományos angolszász elvet háttérbe szorítva igyekezett a perhatékonyaság elvének nagy teret engedni.

Az okiratok jelentőségével kapcsolatban fény derült arra, hogy a kontinensen is alapvető különbségek fedezhetők fel, hiszen a latin jogcsalád él olyan jellegű kötöttségek alkalmazásával, melyek a más bizonyítási eszközök alkalmazásának kizárásával juttatják adott esetben az okiratokat előnyhöz. Ezzel szemben a germán jogcsalád az ilyen típusú korlátozásoktól tartózkodva a bizonyítás során a vélelmek alkalmazása útján hozza előnyösebb helyzetbe az okirattal bizonyítót, az okirat hiányához azonban sokkal inkább anyagi jogi következményeket rendel (pl. bizonyos jogügyletek érvénytelensége).

Az okiratról, az okirat fogalmi meghatározásáról alkotott kép tekintetében is számos különbséget fedezhetünk fel, melyek leginkább a fogalom-meghatározás terjedelme és befogadó jellege köré csoportosíthatóak. Ez közvetve hatással bír az elektronikus okiratok szabályozására is az egyes perjogokban. Az egyes okiratfajták kapcsán elsődlegesen a kontinentális és angolszász jogrendszerek felfogásai között feszülnek különbségek, ami egyébiránt igen nagy problémát okoz az uniós szakembereknek a jogharmonizációs munkálatok során. Ugyanis amíg a kontinensen közel azonos séma szerint minősül egy okirat közokirattá, addig az angolszász jogban közokirat egészen más megvilágításba kerül, a gyakorlatban a legtöbb gondot az okozza, hogy az angolszász jogok a belföldi használatban nem adnak teret a közjegyzői okiratoknak.

Számos különbözőség került kiemelésre az okiratok bemutatása kapcsán is. Ezek főképp az okiratbemutatói kötelezettség terjedelmében, a hivatalbóli bizonyítás jelenlétének mértékében, valamint abban keresendők, hogy az okirati bizonyítékok összegyűjtése a per melyik szakaszára koncentrálódik.

⁴⁹ DAVID MCINTOSH – MARJORIE HOLMES (ed.): *Civil Procedures in EC Countries*. London: Lloyd's of London Press 1999. 5, 24.

Az elektronikus okiratok kapcsán megállapítottuk, hogy a nemzeti jogalkotási folyamatot általában megelőző uniós szabályozás lehetőséget biztosított arra, hogy a tagállamok joga egységes alapokról induljon. Ez az egység tetten érhető az elektronikus aláírás szabályozásában, ahol inkább a szabályozottság mértéke, a részletesség különbözik, mintsem a tartalom. Divergencia jellemzi azonban az elektronikus okiratoknak a bizonyítás rendszerébe történő integrálását, amelynek okait abban kereshetjük, hogy az elektronikus aláírásról szóló irányelv biztosította szabadságukkal élve a tagállamok a maguk eltérő perjogi kultúrájához és szemléletmódjához igazítva építették be a bizonyítás rendszerébe ezen új típusú bizonyítási eszközöket.

